

Бідняк Ганна Сергіївна

старший викладач кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії

Бобрішова Лілія Володимирівна

студентка 4-го курсу
юридичного факультету

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

**ОСОБА ЗЛОЧИНЦЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ
ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ
ст. 258 КП УКРАЇНИ (ТЕРОРИСТИЧНИЙ АКТ)**

Застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу, які створюють небезпеку для життя та здоров'я людей з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення найбільш небезпечними та складними у доказуванні злочинами. Вивчення особи злочинця-терориста є має важливе значення не тільки для розвитку науки, а впершу чергу в діяльності працівників Національної поліції щодо забезпечення усунення причин та умов вчинення терористичних актів; в діяльності судів при призначенні покарання; у діяльності працівників кримінально-виконавчої системи під час відбування засудженими покарання (особливо у вигляді позбавлення волі); в оперативно-розшуковій діяльності.

В юриспруденції проблемі боротьби з тероризмом завжди приділялася особлива увага. Особу злочинця-терориста висвітлювали такі вчені, як: Д.В. Ольшанський, А.В. Щеглов, Л.Я. Гозман, В.Л. Васильєв, І.А. Кравчук та інші. Незважаючи на велику кількість праць, які присвячені даній проблематиці до кінця вона не вивчена. Підтвердженням тому є дослідження правоохоронної практики та думки вчених, які пояснюють що основна причина відсутності ґрунтовних вивчень особи злочинця-терориста полягає в тому, що дослідники мають малий доступ, або взагалі не мають доступу до терористів, навіть позбавлених волі. А якщо дослідник одержує дозвіл на інтерв'ювання ув'язненого терориста, його дослідження матиме обмежене значення, оскільки розповідь одного терориста не дозволить зробити узагальнення. При тому слід враховувати також те, що позбавлені волі терористи в більшості не схильні розкривати свої оперативні секрети групи не тільки слідчим, але й журналістам. Навіть, якщо терористи погоджуються на таке інтерв'ювання, не варто розраховувати на абсолютну відвертість в їхніх розповідях. Крім того, самі ж дослідники у такому випадку наражаються на небезпеку відплати з боку терористів[9, С. 210].

Загальноприйнятою є думка, що особа злочинця як елемент криміналіс-

тичної характеристики являє собою ті відомості, які можуть допомогти ефективному розшуку та викриття підозрюваного й інших завдань, пов'язаних із розслідуванням [3, с. 194]. Ці відомості дозволяють виділити ті дані, що потрібні саме для організації найбільш ефективного розшуку особи, що вчинила злочин, а в подальшому – його викриття.

Загалом, ще за часів Чезаре Ломброзо сформувалися класифікаційні системи стосовно особи злочинця. Він виділив наступні їх категорії: 1) природжені злочинці; 2) злочинці внаслідок божевілля; 3) психопати та інші страждаючі психічними аномаліями; 4) злочинці із пристрасті; 5) звичні злочинці [5, с. 140].

А вже О.Н. Колесніченко писав, що це поняття широке та охоплює складний комплекс ознак, що його характеризують, в тому числі моральний та духовний світ особи, взаємодію із соціальними та індивідуальними життєвими умовами, які певною мірою вплинули на вчинення злочину [6, с. 38]. В свою чергу П.С. Дагель дає наступне визначення особистості злочинця: це сукупність соціально-політичних, психічних і фізичних ознак особи, яка вчинила злочин, який має кримінально-правове значення [4, с. 15].

В розробці криміналістичної характеристики особи злочинця, як зазначав М.Т. Ведерников, досить важко виділити інформацію, що має суто криміналістичне значення, оскільки особа – єдине цілісне явище, всі сторони якого взаємопов'язані і взаємообумовлені [2, с. 76]. Це пояснює міжнауковий взаємозв'язок правових наук, оскільки криміналістика черпає дані про особу злочинця головним чином з кримінології, кримінального права, психології, фізіології та у зворотному порядку постачає суміжні галузі знань своїми науковими рекомендаціями, що відбивають специфіку деяких сторін особи злочинця в механізмі вчинення злочину, способі слідоутворення [8, с. 69].

Що ж до рис, які характеризують особу злочинця, то в юридичній літературі висловлюються різні точки зору щодо їх кількості та змісту. Слід відзначити, що під час опису вказаної складової криміналістичної характеристики більшість авторів виходить в основному з вікових, соціально-демографічних, морально-психологічних і других подібних особливостей, що характеризують ту чи іншу особу. М.Ю. Валуйська зі свого боку пропонує використовувати наступні критерії: домінуючі інстинкти; умови соціалізації (особливо ранньої); темперамент; інтелект; вольові якості; мотивація злочину (у тому числі ступінь віддаленості від умовної психологічної норми рушійних сил конфлікту, що знайшов своє вирішення у вчиненні вбивства); суб'єктивна кількість зусиль, прикладуваних для досягнення злочинного результату (фізичних, інтелектуальних, психологічне навантаження по подоланню психологічних бар'єрів); ступінь підготовленості до вбивства [1, с. 140].

Враховуючи ці критерії та думку І.А. Кравченко зазначимо, що індивідууми, які стають терористами часто не зайняті, соціальні відчужувані, психічно неврівноважені. Наприклад, молоді люди без освіти можуть намагатися приєднатися до терористичної групи для того, щоб їхнє життя набуло пригод.

Деякі індивідууми можуть мотивуватися переважно бажанням використовувати їхню спеціальну кваліфікацію, наприклад, виготовлення бомб. Більш вихована молодь може мотивуватися істинними для них політичними або релігійними переконаннями. Чоловіки, які стають терористами в Західних країнах, загалом є як інтелектуальними, так і ідеалістичними. Потенційні терористичні члени часто починають через симпатію певній групі; новобранці часто прибувають від організацій підтримки. Часто індивідуальною мотивацією стають особисті зіткнення з органами влади, усвідомлення соціального відчуження, несправедливості[9, с. 211].

Підводячи підсумок, зазначимо, що відомості стосовно типових ознак особи злочинця-терориста, котрі складають зміст відповідного елементу криміналістичної характеристики, вивчені не досконало. Це пояснюється обмеженим доступом дослідників до терористів, не схильністю останніх йти на контакт, психологічними установками тощо. Але, зазначимо, що дані про особу злочинця зазначеної категорії злочинів складаються з таких властивостей: біологічні та фізичні; соціально-демографічні; морально-психологічні. Досліджуваний елемент є невід'ємною складовою структури криміналістичної характеристики злочинів проти громадського порядку і важливий для подальшої кваліфікації злочину.

1. Валуйская М.Ю. К вопросу о типологии лиц, совершивших умышленные убийства при отягчающих обстоятельствах // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України: Наук. теоретич. журнал. – 2000. – Вип. 2. – С. 140.

2. Ведерников Н.Т. Личность преступника как элемент криминалистической характеристики преступления // Криминалистическая характеристика преступлений: Сб. науч. тр. – М.: Всесоюзн. ин-т по изучен. причин и разраб. мер предупреждения преступности, 1985. – С. 76-79.

3. Ермолович В.Ф. Криминалистическая характеристика преступлений. – Мн., 2001. – С. 238-240.

4. Дагель П.С. Учение о личности преступника в советском уголовном праве. – Владивосток: Изд-во Дальневосточного ун-та, 1971. – С. 15.

5. Ломброзо Ч. Преступление. – СПб: Изд-во Н.К.Мартынова, 1900. – С. 140.

6. Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений / В.К. Лисиченко, В.И. Гончаренко, М.В. Салтевский. – К.: Вища шкла. Головное изд-во, 1988. – С.38

7. Мишин А. В. Расследование поджогов личного имущества граждан. Казань.: Изд-во Казан. ун-та, 1991. – 128 с.

8. Экологические преступления: квалификация и методика расследования / Гавриш С.В., Грузкова В.Г., Дудников А.Л. и др. / Под ред. В.Е. Коноваловой, Г.А. Матусовского. – Харьков: Глобус, 1994. – 226 с.

9. Кравчук І. А. Особа злочинця-терориста як елемент криміналістичної характеристики терористичного акту / І. А. Кравчук // Форум права. – 2010. – № 2. – С. 210–216 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/20102/10kiahta.pdf>